

Muistio

19.2.2021

Parlamentaarisen vaalityöryhmän kokous 10/2020

Aika 19.2.2021 klo 9–11

Paikka Etäkokous

Jäsenet Puoluesihteeri Antton Rönholm, SDP, pj
Puoluesihteeri Simo Grönroos, Perussuomalaiset
Puoluesihteeri Kristiina Kokko, Kokoomus
Puoluesihteeri Riikka Pirkkalainen, Keskusta
Puoluesihteeri Veli Liikanen, Vihreät
Puoluesihteeri Mikko Koikkalainen, Vasemmistoliitto
Puoluesihteeri Fredrik Guseff, RKP
Puoluesihteeri Asmo Maanselkä, Kristillisdemokraatit
Puoluesihteeri Juhani Klemetti, Liike Nyt

Pysyvät asiantuntijat Ministeri Lauri Tarasti
Professori Kimmo Grönlund, Vaalitutkimuskonsortio
Professori Elina Kestilä-Kekkonen, Vaalitutkimuskonsortio
Ylitarkastaja Jonna Carlson, VTV
Johtava lainsäädäntöasiantuntija Kaj von Hertzen, VTV
Neuvotteleva virkamies Heini Huotarinen, oikeusministeriö
Vaali johtaja Arto Jääskeläinen, oikeusministeriö

Sihteerit Erityisasiantuntija Laura Nurminen, oikeusministeriö
Erityisasiantuntija Laura Peuraniemi, oikeusministeriö

Kutsutut asiantuntijat (asiakohta 3)

Osastopäällikkö Johanna Suurpää, oikeusministeriö
Yksikönpäällikkö Niklas Wilhelmsson, oikeusministeriö
Valtiosihteeri Malin Brännkärr, oikeusministeriö
Asiantuntija Ari Korhonen, Suomen Kuntaliitto ry

1. Kokouksen avaus ja läsnäolijoiden toteaminen

Puheenjohtaja avasi kokouksen klo 9.02 ja läsnäolijat todettiin.

2. Esityslistan hyväksyminen

Esityslista hyväksyttiin.

3. Koronatoimet kuntavaaleihin liittyen

Oikeusministeriön valtiosihteeri Malin Brännkärr ilmoitti, että oikeusministeri tulee kutsumaan puoluesihteerit keskustelemaan kanssaan kuntavaaleista tiistaina 23.2. klo 17.

Suurpää aloitti osuuden kuntavaalien koronavalmisteluiden tilannekatsauksella, jonka jälkeen Huotarinen kävi läpi oikeusministeriön kunnille lähettämää koronaohjeistusta ja Korhonen kertoi tilanteesta Kuntaliiton näkökulmasta.

Suurpää kertoi, että OM:n ja THL:n ohjeistus kunnille on lähetetty 10.2., minkä jälkeen kunnille on pidetty koulutustilaisuuksia, joissa on ollut toistaiseksi yli 650 osallistumista kunnista. Yleiskuva on ollut myönteinen sen suhteen, että vaalivalmistelut ovat kunnissa aikataulussa. Kunnat ovat lähteneet toimimaan ohjeistuksen mukaisesti ja esim. pyrkineet etsimään mahdollisimman väljä äänestystiloja. OM jatkaa työtä vaalien terveysturvallisuuden takaamiseksi ja kuuntelee palautetta kunnilta. Tarvittaessa ohjeistusta tarkennetaan edelleen. Haasteina kunnissa ollut mm. vaalivirkailijoiden löytyminen. Osassa kuntia haasteita myös vaalivirkailijoiden rekrytoimisessa kotiäänestykseen ja ulkoäänestykseen sopivien äänestyspaikkojen löytämisessä. Palautetta on tullut myös kotiäänestystä vastaanottavien vaalivirkailijoiden turvallisuudesta. THL harkitsee palautteen mukaisesti vielä uudestaan kantaansa kotiäänestyksen järjestämiseen. Lopullista kantaa ei ole vielä kirjallisesti saatu THL:ltä. Ohjeistusta joudutaan vielä mahdollisesti muuttamaan tältä osin.

Keskeisenä haasteena vaalien toimittamisessa on eristykseen määrättyjen äänioikeuden käyttö. OM:ssä tästä on käyty keskustelua ministeriön juristien kanssa sekä lisäksi STM:n ja THL:n kanssa. THL:n kanta eristyksessä olevien osalta on selvä; kotiäänestystä ei ole mahdollista järjestää, joten eristyksessä olevien osalta ainoa mahdollisuus olisi jossain tapauksissa äänestää laitosäänestyksessä. Eristyspätös perustuu tartuntatautilakiin ja sen rikkominen on sanktioitu.

OM:ssä on keskustelu erilaisista vaihtoehdoista suojaustoimien suhteen esimerkiksi ns. "avaruuspuvusta" ja "äänestämisen zombie-tunnista", mutta näitä ehdotuksia ei ole arvioitu toteuttamiskelpoisiksi ratkaisuksi terveysturvallisuuden varmistamiseksi. Myös mahdollisuutta

virkaileijoiden rokottamiseen on läpikäyty OM:ssä, mutta STM ei puoltanut ehdotusta vaalivirkaileijoiden rokotuksen priorisoinnista. Kuitenkin edelleen OM:ssä etsitään luovia ratkaisuja. Vaaliviestinnän näkökulmasta OM:n viestinnässä on tarkoituksena korostaa, että äänestämään lähtö on turvallista, mikä lienee yhteinen intressi.

Huotarinen kävi läpi oikeusministeriön ja THL:n laatimia ohjeita vaaliviranomaisille. Ohjeistus on tarkoitettu täydentämään oikeusministeriön tavanomaista ohjeistusta vaaliviranomaisille, mistä syystä koronaohjeissa ei ole käsitelty niitä teemoja, jotka on käsitelty jo näissä tavanomaisissa ohjeissa. Lisäksi on ohjeistettu, että jos alueella on tiukemmat ohjeistukset käytössä, niitä noudatetaan lähetetyn sijasta. Ohjeita on laadittu viisi erillistä versiota eri vaaliviranomaille / tilanteisiin (ennakkoäänestys, kotiäänestys, laitosäänestys, vaalipäivän äänestys, ohje keskusvaalilautakunnalle). Ohjeistus on toimitettu etukäteen myös työryhmälle. Ohjeistuksessa on esim. huomioitu turvatoimet äänestyspaikalla ja kiinnitetty huomiota vaalitoimitsijoiden riittävyteen.

Haasteena on, että vaikka karanteeniin asetettuja on ohjeistettu olemaan tulematta sisälle äänestyspaikkaan, ei tietosuojasyistä ole mahdollista kysyä äänestämään tulevan terveystietoja. Kotiäänestyksen vaalitoimitsijat eivät lähtökohtaisesti ole terveydenhuollon ammattilaisia, mistä syystä kuntia on ohjeistettu tukeutumaan kotiäänestystä vastaanottavien virkaileijoiden koulutuksessa myös kunnan terveydenhuollon ammattilaisiin esim. suojavarusteiden pukemisen ja riisumisen osalta. Vaalilain mukaan äänestäjän tulee esittää vaalivirkaileijalle selvitys henkilöllisyydestään, joten jos äänestäjää ei kyetä tunnistamaan ilman maskia, eikä hän suostuisi poistamaan maskia henkilöllisyyden toteamisen ajaksi, ei äänestystä voitaisi ottaa vastaan. Kuntia ei ole ohjeistuksessa veloitettu järjestämään ulkona äänestämistä ennakkoäänestysajanjaksolla, mutta sen sijaan on suositeltu järjestämään mahdollisuus äänestämiseen ulkona varsinaisena vaalipäivänä. Ääntenlaskennassa turvavälit ja käsien puhdistaminen ovat keskeisimmät turvatoimenpiteet.

Varautumisen ja turvallisuuden asiantuntija Ari Korhonen Kuntaliitosta kertoi vaalijärjestelyiden tilannekuvasta kuntien kannalta. Kuntaliitto on järjestänyt kuntien vaalivastaaville tilaisuuksia, joihin myös oikeusministeriöstä on osallistuttu. Lisäksi Kuntaliitto on verkostojensa kautta saanut tietoa kuntien tilanteesta. Vaalilaki määrää vaalien järjestelyistä, mutta pois lukien lakiin perustuvat esim. tartuntatautilaista seuraavat reunaehdot, monet terveysturvaan liittyvistä huomioista ovat suosituksia ja mahdollista huomioida alueellisesti eri tavoin. Tämä asetelma asettaa kunnat uudenlaiseen tilanteeseen vaalijärjestelyiden suhteen.

Eniten kysymyksiä Kuntaliitolle on tullut vaalien järjestämiseen liittyen, mutta kysymykset ovat kuitenkin vähentyneet merkittävästi oikeusministeriön ohjeiden jälkeen. On kuitenkin huomattava,

että ohjeet määräävät minimitason esim. suojaruusteiden suhteen, joten vaalivirkailijat voivat halutessaan suojautua myös mahdollisin lisävarustein.

Karanteenissa ja erityyksessä olevien äänestäminen on aiheuttanut erityistä huolta kunnissa. Pienellä paikkakunnalla erityyksessä olevien määrä saattaisi hetkellisesti muuttua merkittäväksi tartuntaryypään johdosta. Tästä syystä kuntien on vaikea tehdä arviota erityyksessä olevien ja kotiaänestystä tarvitsevien määristä. Koronakaranteenissa olevien äänestäjien äänestämiseen on kehitetty osassa kuntia myös omia malleja esim. Kotkassa ajatus koronakoulutetuista vaalivirkailijoista, jotka ottaisivat äänen vastaan ulkona. Vaalivirkailijoiden saatavuudesta on Korhoseen mukaan saatu kunnista hyviä uutisia kuluvan viikon aikana, vaikka virkailijoiden saatavuus toki edelleen aiheuttaa kunnissa huolta. Kuntaliitto on suositellut kunnille, että kunnat tukisivat ehdokkaita vaaliviestinnän mahdollistajina.

Suurpää ja Wilhelmsson vastasivat Teams-kokouksen kommenttikentässä työryhmän esittämiin kysymyksiin. Suurpää kertoi, että aikaisemmissa vaaleissa on ollut mm. noroviruksen takia eristykseen asetettuja laitoksia, joissa ei ole voitu järjestää laitosäänestyksiä. Nykyiseen tilanteeseen verrattavaa epidemiologista tilannetta ei kuitenkaan ole ollut, joten aikaisempaa oikeuskäytäntöä ei tästä syystä ole tiedossa. Tartuntatautilaki määrää reunaehdot vaalien lainmukaiselle toimittamiselle koronatilanteessa ja THL:n ohjeistus täydentää sitä.

Vertailukohtaksi mahdollisten vaalivalitusten osalta Suurpää nosti esiin vuoden 2008 sähköisen äänestyksen kokeilun, jonka jälkeen jouduttiin uusimaan vaalit kokeilun pilottikunnissa. Tätä ennakkotapausta vasten vaalien uusimiseen voitaisiin todennäköisimmin joutua tilanteessa, jossa otettaisiin lähellä vaaleja käyttöön uusia äänestämiseen liittyviä menettelyitä, joita ei olisi aikaa valmistella ja harkita riittävästi. Lisäksi Suurpää kertoi saamelaiskäräjälain kokonaisuudistuksesta, jossa ehdotettaneen luovuttavaksi kirjeäänestysmenettelystä, joka on osoittautunut äänestyskäytäntönä ongelmalliseksi.

Todettiin, että median kiinnostus vaaleja kohtaan on korkealla. Ehdotettiin, että viestintään panostetaan yhteisvoimin ja pidetään säännöllisiä viestintäkokouksia. Oikeusministeriön virkamiehet pitivät ehdotusta tiiviistä viestintäyhteistyöstä puolueiden ja oikeusministeriön kesken hyvänä ja tervetulleena. Yhteinen toive on, että luottamus vaaleja kohtaa säilyy hyvällä tasolla.

Wilhelmsson muistutti, että puoluesihteereille on ennen kokousta lähetetty taustamuistio, joka koskee kuntavaalien järjestämisestä poikkeusaikana ja jossa tuodaan esiin mm. oikeudellista arviota tilanteesta. Puoluesihteereille toimitetaan lisäksi päivitetty muistio ennen ensi viikon tiistain keskustelutilaisuutta ministerin kanssa. Lisäksi OM:ssä on valmisteilla kysymys–vastaus-patteristo.

Kansainvälisiä esimerkkejä on seurattu ja varautumistoimenpiteitä on myös niiden pohjalta tehty. IDEA:n tietojen mukaan vajaat 80 maata siirsi viime vuonna vaaleja, Euroopassa toimitettiin muutamat vaalit. Suomessa on jo nykyisellään verrattain joustava vaalilainsäädäntö. Äänestys voidaan ottaa vastaan mm. ulkona, autosta, kotona ja laitoksessa. Toisaalta tartuntatautilaki on vertaillen tiukempi kuin verrokkimaissa esim. eristyksen osalta. THL:n kannan mukaan eristyksissä olevien terveysturvallinen äänestäminen voitaisiin turvata ainoastaan nettiäänestyksellä, jollaista Suomessa ei ole käytössä. Nettiäänestyksen käyttöönotto vaatisi useita vuosia. Tietoturva-asiantuntijat ovat myöskin todenneet, että teknologia ei ole vielä riittävän hyvällä tasolla, että nettiäänestysmahdollisuus voitaisiin tietoturvallisesti järjestää. Kirjeäänestyksen laajentaminen Suomessa asuviin ei myöskään ratkaisisi sellaisenaan eristyksissä olevien tilannetta, koska kirjeäänestys vaatii kahden esteettömän todistajan läsnäoloa äänestystilanteessa, eikä eristetyn luo saa mennä. Myös postinkulun epävarmuus ja kesto lisäävät epävarmuustekijöitä.

Grönlundin mukaan Suomessa edellytetty vaatimus kahdesta todistajasta kirjeäänestystilanteessa on ongelmallinen. Grönlund viittasi viikko sitten pidettyihin Katalonian aluevaaleihin ja katsoi, että äänestysaktiivisuuden laskua lienee odotettavissa myös Suomessa. Jos tautitilanne eri osissa maata on hyvin erilainen, on sillä myös vaikutusta puolueiden kannatukseen ja siihen, ketkä pääsevät äänestämään. Demokratia ei Grönlundin näkemyksen mukaan näillä näkymin kuntavaaleissa toteutuisi; hänen mielestään vaalit olisikin syytä siirtää.

Koikkalainen pohti, mitä tapahtuisi, jos yksittäisessä kunnassa ei löydetä tarpeeksi vaalivirkailijoita. Suurpää muistutti, että kunnat vastaavat vaalivirkailijoiden rekrytoimisesta. Riski saatavuudesta ja sairastumisesta on kuitenkin tiedostettu, ja ohjeet kunnille on laadittu riskit huomioiden.

Liikanen toivoi, että OM käy keskusteluja erityisesti Helsingin kaupungin kanssa siitä, millaisia ratkaisuja eristyksissä olevien äänestysmahdollisuuksien toteuttamiseen voisi löytyä. Liikanen toivoi lisäksi lukumääräarviota siitä, kuinka paljon kotiäänestystä suorittavia vaalitoimitsijoita on, jotta poliittisesti voitaisiin tehdä päätös siitä, että tälle joukolle voitaisiin antaa koronavirusta suojaava rokote. Kuntaliiton Korhonen pohti, voisivatko rokotetut terveydenhuollon ammattilaiset ottaa vastaan kotonaan eristyksissä olevien äänestyksiä. Suurpää totesi, että kunnilla on haastava tehtävä arvioida erityisesti juuri kotiäänestyksen vaalitoimitsijoiden tarvetta. Aiemmissa vaaleissa heitä on ollut noin 2000, kun vaalivirkailijoita yhteensä on ollut noin 20 000.

Tarasti kertoi, että OM on pyytänyt muun muassa häneltä maanantaiksi lausuntoa siitä, miten valtiosääntöoikeudellisesti voitaisiin arvioida eristyksissä olevien tilannetta tulevissa kuntavaaleissa. Tarasti lähestyi lausuntopyyntöä siten, että voimassa olevan tartuntatautilain nojalla eristyksissä oleville ei ole voitu turvata äänestysmahdollisuutta aiemmissa vaaleissa ja sama tulkinta pätee myös

tulevissa vaaleissa, ellei lainsäädäntöön tehdä muutoksia. Tarasti huomioi, että eristettyjen määrät ovat todennäköisesti eri luokkaa kuin aiemmissa vaaleissa. Tarasti kiinnitti toiseksi huomiota siihen, että perusoikeus ja sen tosiasiallinen käyttö ovat eri asioita. Esimerkiksi yhdistymis- ja kokoontumisvapaus ovat perusoikeuksia, mutta henkilö, joka on esimerkiksi vankilassa tai sairaalassa, ei voi näitä oikeuksia tosiasiallisesti käyttää. Tarastin mukaan on suhteellisen tavallista, että kaksi perusoikeutta ovat keskenään ristiriidassa; tällöin tulee arvioida, kumpi oikeus on painavampi. Eristyksissä olevien kohdalla ovat vastakkain perustuslain 7 § (oikeus elämään) ja 14 § (äänioikeus).

Kokko esitti huolensa siitä, voivatko mahdolliset vaalivalitukset menestyä, jos esimerkiksi eristyksissä olevan henkilön perheenjäsenet, jotka on määrätty karanteeniin, eivät voisi äänestää. Huolta herätti myös se, olisiko ongelmallista yhdenvertaisuuden kannalta, jos saman kunnan alueella laitoksessa voitaisiin ottaa vastaan eristyksissä olevan äänestys mutta kotona eristyksissä olevilta ei. Suurpää kiinnitti huomiota, että eristyspäätökset ovat tartuntatautilääkärin tekemiä päätöksiä, jotka perustuvat lakiin ja joilla siten on vahva oikeusperusta. Vaalilaissa asetetaan vaalivalituksille kynnys siitä, milloin valitus voi menestyä. Merkitys annetaan sille, onko tilanne saattanut vaikuttaa vaalien tulokseen.

Toivottiin, että oikeudellisista näkökohdista, jotka liittyvät esimerkiksi eristyksissä ja karanteenissa olevien äänestysmahdollisuuksiin, keskusteltaisiin laajasti julkisuudessa jo ennen vaaleja. Myös yhdenvertaisuusnäkökulmista olisi tärkeää käydä julkista keskustelua.

OM:n virkamiehiltä toivottiin lisäksi kertausta siitä, millä perustein vaaleja oli ehdotettu aiemmin siirrettäväksi virkamiesten toimesta, sekä siitä, mitä vaalien siirtämisen korkealla kynnyksellä käytännössä tarkoitetaan, ts. mikä on se seurantamittari, jota arvioidaan. Suurpää totesi, että poliittisesti johdetun ministeriön toimintaa linjaa ministeri, jonka linjaus on, että vaalien siirtoa ei valmistella. OM:n kansliapäällikkö Pekka Timonen on aiemmin todennut, että ehdotus vaalien siirtämisestä perustui senhetkiseen kokonaisarviointiin, jossa huomioitiin terveysturvallisuuteen liittyvät näkökulmat ja epävarmuustekijät. Kynnys vaalien siirtämiseen nousee koko ajan. Puheenjohtaja Rönholm katsoi, että seikkoja, joihin kokonaisarviointi nojaa, olisi tärkeää tuoda esiin.

Liikanen esitti lisäksi, että ennakoäänestyksen ajankohdan aikaistamista tulisi vielä vähintäänkin pohtia.

Työryhmän jäsenet ja oikeusministeriön virkamiehet jakoivat näkemyksen siitä, että tulevaisuutta ajatellen on syytä pohtia lisää ratkaisuja, joilla poikkeusoloissa järjestettäviin vaaleihin voidaan varautua yhä paremmin. Lainsäädäntö ei saa olla jarruna. Maanselkä pohti, voisiko kirjeäänestyksen

äänestäjän henkilöllisyyden varmentaa etäyhteydellä. Puheenjohtaja Rönholm totesi, että tätä ja muita luovia mahdollisuuksia on hyvä tulevaisuutta ajatellen pohtia.

4. Edellisen kokouksen muistio

Edellisen kokouksen muistio hyväksyttiin.

5. Ehdokkaiden asettamista koskevat käytännöt

Asian käsittelyä päätettiin siirtää myöhempään ajankohtaan.

6. Muut asiat

Keskustelu mahdollisesta tarpeesta laatia työryhmän työstä väliraportti päätettiin siirtää myöhempään ajankohtaan.

7. Kokouksen päättäminen

Kokous päätettiin klo 10.46.